БЛИЗЬКИЙ СХІД 02.02.2024 | Ройєль Марк Ґерехт & Рей Такей

Чому Іран не хоче брати участь у війні

Іран уникає прямих військових дій проти Ізраїлю або США через внутрішні проблеми: пошук наступника престолу та ядерних амбіцій

Війна в Газі зараз дійшла до етапу, якого багато хто боявся, переростаючи в конфлікт у Лівані, Сирії, Іраку та в Червоному морі. Після ударів США по хуситах у Ємені в січні дедалі більше зростають побоювання щодо потенційного розростання конфлікту в регіоні.

На кожній з цих арен присутній Іран, і питання в тому, чи вступить Тегеран і його могутня армія в ширшу війну.

Іран багато років надавав фінансування, озброєння та навчання ХАМАСу та «Хезболлі», які воюють з Ізраїлем, а також хуситам, які атакували кораблі в Червоному морі. А нещодавно Іран і сам завдав ударів у відповідь на смертоносне бомбардування, стверджуючи, що цілиться по шпигунській штаб-квартирі Ізраїлю в Іраку та по Ісламській державі в Сирії. Також були нанесені взаємні удари з Пакистаном уздовж спільного кордону.

Попри те, що Іран явно демонструє свою військову міць на фоні дедалі ширших заворушень у регіоні, це не означає, що його лідери хочуть, щоб Іран втягнули в ширшу війну. Вони про це заявили публічно, а що ще важливіше, вони ретельно уникають прямих військових дій проти Ізраїлю чи США. Схоже, зараз режим налаштовується на свою давню стратегію проксі-війни: вони підтримують групи, які борються з ворогами Ірану, і наразі ні Ізраїль, ні Сполучені Штати не виявили інтересу до прямих ударів у відповідь.

Якщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні

Таке небажання Ірану безпосередньо брати участь у великих конфліктах пов'язане з внутрішніми проблемами, які у режиму в пріоритеті. Немолодий верховний лідер,

вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократію

аятола Алі Хаменеї, прагне зберегти свою спадщину – долаючи політичні перешкоди, щоб призначити наступника-однодумця, прагнучи забезпечити наявність ядерної зброї та виживання режиму як ісламістського паладина, який панує на Близькому Сході. Для всього цього потрібно уникнути участі в ширшій війні.

Уряд аятоли Хаменеї намагається контролювати його політичну опозицію з 2022 року, коли в Ісламській республіці відбулося, можливо, найсерйозніше повстання з часів революції. Смерть Махси Аміні, яку арештувала поліція моралі, викликала широке розчарування в лідерах країни та поклала початок національному руху, який явно спрямований на повалення теократії. Силовики мулл жорстокими методами повернули собі владу над вулицями та школами, добре розуміючи, що навіть неорганізовані протести можуть стати загрозою для режиму. Іран також зіткнувся з економічною кризою через корупцію, хронічну фіскальну неефективність і санкції, накладені через ядерні порушення.

Навіть за менш важких обставин престолонаслідування в Ірані було б непростим завданням. Єдиний інший випадок, коли Ісламській республіці доводилося обирати нового верховного лідера з моменту її заснування в 1979 році, стався у 1989-му, коли помер аятола Рухолла Хомейні, так званий батько революції. У той час аятола Хаменеї переймався, що якщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократіюякщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократіюякщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократію.якщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократію.якщо режим не організує процес як годиться, західні та внутрішні вороги скористаються вакуумом лідерства, щоб скинути молоду теократію.

Зараз Асамблея експертів Ірану – орган, що складається з 88 літніх священнослужителів – конституційно уповноважена обирати наступного верховного лідера. Про цей процес багато що тримають в таємниці, але, за останніми повідомленнями в іранських ЗМІ, комісія з трьох осіб, до складу якої входять президент Ебрагім Раїсі та члени Асамблеї аятола Ахмад Хатамі та аятола Рахім Тавакол, проводить

перевірку кандидатів під наглядом аятоли Хаменеї. Хоча процес і може виглядати як відкритий пошук, зважаючи на роздроблене політичне середовище, він майже напевно слугує лише постановкою, щоб призначити на цю посаду чергового революціонера-консерватора.

Коли перспектива створення бомби така близька, аятола Хаменеї навряд чи ризикне втратити ці досягнення, наразившись на удар по промислових потужностях

На думку аятолли Хаменеї, такий релігійний прибічник жорсткої політики був би єдиним кандидатом, здатним продовжити прагнення Ірану до регіонального домінування або довести до кінця іншу ключову частину його спадщини: прагнення володіти ядерною зброєю. Поки увага світу прикута до воєн в Україні та секторі Газа, Тегеран поступово наближається до створення бомби: більше збагачує уран, будує вдосконалені центрифуги та покращує радіус дії та корисне навантаження балістичних ракет. Коли перспектива створення бомби така близька, аятола Хаменеї навряд чи ризикне втратити ці досягнення, наразившись на удар по промислових потужностях.

Керуючи пошуком наступника престолу та ядерними амбіціями Ірану, аятолла Хаменеї, схоже, наразі задоволений тим, що дозволяє арабським збройним формуванням на Близькому Сході робити те, за що їм платить – і чого навчає робити – сам Тегеран. Так звана вісь опору Ірану, до якої входять ХАМАС, «Хезболла» та хусити, – стрижень великої стратегії Ісламської республіки проти Ізраїлю, Сполучених Штатів та лідерів сунітських арабів, що дозволяє режиму завдавати ударів по суперниках, не використовуючи свої сили й не ризикуючи власними територіями. Різноманітні ополченці та терористичні групи, які підтримує Тегеран, дозволили йому опосередковано вигнати Америку з Іраку, підтримати сім'ю Асада в Сирії, а 7 жовтня – допомогти завдати надзвичайно травматичної атаки на єврейську державу.

Поки підтримувані бойовики завдають періодичних ракетних ударів від «Хезболли» на північному фронті Ізраїлю, підбурюють напади на бази США в Іраку й перешкоджають морському судноплавству в Червоному морі й Аденській затоці, Іран, ймовірно, намагатиметься тиском змусити міжнародну спільноту стримувати Ізраїль. А прагнення не розширювати війну між Ізраїлем і Газою, який досі керував американською та ізраїльською політикою, означає, що ні Ізраїль, ні США, ймовірно, не будуть мститися Ісламській республіці

– а лише її прибічникам.

Звичайно, ХАМАС, який Ізраїль пообіцяв ліквідувати, є цінним для Ірану. Режим вклав час і гроші в угруповання, і, на відміну від більшості помічників і союзників Ісламської республіки, ХАМАС є сунітом, що допомагає шиїтській теократії подолати міжконфесійну ворожнечу в регіоні. Звільнення палестинців, яких іранські революціонери люблять, відколи Організація визволення Палестини допомогла їм з повстанням проти шаха в 1979 році, також є основою антиімперіалістичної, ісламістської місії клерикального режиму.

Але для аятоли Хаменеї внутрішній фронт завжди переважатиме над регіональними проблемами. Зрештою, якщо Ізраїлю вдасться досягти своєї мети знищити ХАМАС, теократія, найімовірніше, визнає загибель угруповання, хай як неохоче.

Безсумнівно, в міру того, як Іран долучається до більшої кількості конфліктів – прямо чи опосередковано – збільшується також імовірність, що через випадковий чи помилковий удар насильство вийде з-під контролю, а цього Іран якраз не хоче. Історія пронизана прорахунками, і існує реальна ймовірність того, що Іран може стати учасником ширшого конфлікту, якого наразі намагається уникнути.

Але верховний лідер Ірану так довго займає свою позицію – найдовше на Близькому Сході – саме завдяки своїй дивовижній здатності поєднувати войовничість з обережністю. Намагаючись просувати ісламську революцію за межі своєї батьківщини, він розуміє слабкі й сильні сторони Ірану.

Іншими словами, аятола Хаменеї знає свої межі та розуміє, яку спадщину йому потрібно зберегти, щоб революція пережила його самого.

Переклад з англійської Наталії Сліпенко

(c) The New York Times

Ройєль Марк Ґерехт

Ройєль Марк Ґерехт (Reuel Marc Gerecht) – науковий співробітник Фонду захисту демократій.

Рей Такей

Рей Такей (Ray Takeyh) – старший науковий співробітник Ради з міжнародних відносин.